

Rozrachunki z kontrahentami – stanowisko Komitetu Standardów Rachunkowości **Halina Geremek, [biegły rewident Poznań](#), Rödl & Partner**

Dokument wydany przez Komitet Standardów Rachunkowości szczegółowo prezentuje ujmowanie, wycenę, prezentację oraz inwentaryzację rozrachunków handlowych w jednostkach sporządzających sprawozdania finansowe na podstawie ustawy o rachunkowości, których rok obrotowy rozpoczął się 1 stycznia 2019 r.

Ustawa o rachunkowości wyraźnie wskazuje, że powstałe rozrachunki handlowe (zarówno należności jak i zobowiązania) ujmuje się w ich wartości nominalnej (art. 28 ust. 11 pkt 2 uor). Wynikają one m.in. z faktury lub paragonu i co do zasady odpowiadają kwocie brutto, czyli wartości sprzedaży netto powiększonej o VAT. Wartość nominalną należności lub zobowiązań wyrażoną w walutach obcych należy przeliczyć zgodnie z art. 30 ust. 2 pkt 2 uor, czyli według średniego kursu ogłoszonego dla danej waluty przez Narodowy Bank Polski (dalej: NBP) z dnia poprzedzającego dzień przeprowadzenia transakcji.

Wycena na dzień bilansowy

Należności na dzień bilansowy wycenia się w kwocie wymaganej zapłaty z zachowaniem zasady ostrożności, natomiast zobowiązania w kwocie wymagającej zapłaty (zgodnie z art. 28 ust. 1 uor). Co to oznacza w praktyce? KSR precyzuje: jest to wartość nominalna pomniejszona o otrzymane do dnia bilansowego częściowe spłaty, wniesione przez kontrahentów przedpłaty oraz przyznane kontrahentom zmniejszenia ceny (np. opusty, skonta, bonifikaty) i jednocześnie powiększona o naliczone odsetki, kary umowne itp. Co istotne kwota ta nie uwzględnia czynników zewnętrznych, czyli np. dyskonta (zmiany wartości pieniądza w czasie).

Nie można zapominać o zasadzie ostrożności, czyli obowiązku weryfikacji realności wykazywanych w bilansie należności tj. wykazywanie ich w wartości możliwej do odzyskania. Jeśli jest ona niższa niż wartość nominalna (np. ze względu na toczące się postępowanie upadłościowe odbiorcy) konieczne jest dokonanie odpisu aktualizującego wartość należności, który obciąża odpowiednio pozostałe koszty operacyjne lub koszty finansowe.

Uwaga!

W sprawozdaniu finansowym sporządzanych zgodnie z zał. 1, 4 lub 5 do uor pozycje te zostały dodatkowo wyodrębnione w rachunkach zysków i strat.

W przypadku rozrachunków w walucie obcej, kwota wymaganej zapłaty/wymagająca zapłaty przeliczana jest według obowiązującego na ten dzień średniego kursu ogłoszonego dla danej waluty przez NBP. Na skutek występowania różnych kursów na dzień powstania rozrachunków oraz na dzień bilansowy powstają dodatnie lub ujemne różnice kursowe. Ujmowane są one w księgach rachunkowych najczęściej jako przychody lub koszty finansowe, jednakże mogą też być przykładowo zaliczane do ceny nabycia lub kosztu wytworzenia środków trwałych (szczególnie przypadki wskazane są w ustawie o rachunkowości).

Uwaga!

W przypadku dokonania odpisu aktualizującego należności w walucie obcej konieczne jest przeliczenie również wartości tego odpisu.

Szczególne tytuły powstania

W obrocie gospodarczym często spotykane są przedpłaty, w szczególności podczas nawiązywania współpracy z nowym odbiorcą lub w transakcjach związanych z długotrwałym procesem produkcyjnym. Z kolei w ramach długoterminowej współpracy między sprzedawcą a odbiorcą powszechnym zjawiskiem jest stosowanie rabatów. Nie można też zapominać o naliczanych odsetkach i karach umownych w przypadku łamania postanowień umowy/transakcji.

Otrzymane przedpłaty sprzedawca ujmuje w księgach rachunkowych jako zobowiązanie wobec odbiorcy lub rozliczenie międzyokresowe przychodów (tylko w kwocie netto) w zależności od rozwiązań przyjętych w polityce rachunkowości. Otrzymane przedpłaty w walutach obcych na dzień ujęcia w księgach rachunkowych przeliczane są w zależności od rodzaju rachunku bankowego (lub kasy) na który wpływają, i tak:

- wpływ na rachunek walutowy – po kursie średnim NBP z dnia poprzedzającego dzień wpływu przedpłaty,
- wpływ na rachunek prowadzony w złotych – po kursie kupna zastosowanym przez bank prowadzący rachunek sprzedawcy.

Sporządzając bilans zgodnie z załączniku nr 1 do uor wykazywane są one w pasywach jako zaliczki otrzymane na dostawy i usługi (poz. B.III.3e).

U odbiorcy przekazana przedpłata ujmowana jest jako należność od sprzedawcy i równa jest kwocie środków pieniężnych faktycznie przekazanych sprzedawcy. Przekazane przedpłaty w walutach obcych na dzień ujęcia w księgach rachunkowych przeliczane są w zależności od źródła pochodzenia przedpłat i przyjętych rozwiązań w polityce rachunkowości, i tak :

1. Przekazanie przedpłaty z rachunku walutowego/kasy walutowej przelicza się odpowiednio po kursie:

- średnim NBP waluty obcej z dnia poprzedzającego dzień przekazania przedpłaty, lub
- ustalonym zgodnie z przyjętą przez jednostkę metodą wyceny rozchodu waluty z rachunku walutowego/kasy walutowej (tj. według wartości ustalonych zgodnie z metodą FIFO, LIFO lub cen przeciętnych).

2. Przekazanie przedpłaty z rachunku bankowego złotówkowego – po kursie sprzedaży waluty obcej zastosowanym przez bank odbiorczy.

Sporządzając bilans zgodnie z załącznikiem nr 1 do uor wykazywana jest ona w aktywach jako wyodrębniona pozycja w ramach zapasów (poz. B.I.5).

Uwaga!

Należności z tytułu przekazanej przedpłaty w walucie obcej ani zobowiązań z tytułu przedpłat otrzymanych w walucie obcej nie przelicza się ponownie na walutę polską ani na dzień bilansowy, ani na dzień przeprowadzenia transakcji objętej tą przedpłatą.

Zmniejszenia ceny (rabaty) można podzielić, biorąc za podstawę podziału moment ich ujęcia w księgach rachunkowych, na następujące kategorie:

1. Rabaty transakcyjne – udzielane odbiorcy w momencie sprzedaży dóbr lub usług (w dokumencie pierwotnym), tym samym rozrachunki wprowadzone do ksiąg rachunkowych są już pomniejszone o przyznany rabat i nie wymagają odrębnego przeliczenia w przypadku rabatów w walutach obcych.

2. Rabaty potransakcyjne – udzielane odbiorcy po spełnieniu określonych warunków (np. przekroczenie określonego wolumenu ilościowego w danym okresie) na podstawie dokumentu korygującego. Zmniejszają one początkową wartość rozrachunków ujętych w księgach lub powodują powstanie nowych w przypadku gdy pierwotna należność/zobowiązanie zostały już spłacone. Rabaty w walucie obcej przelicza się wg średniego kursu NBP z dnia poprzedzającego udzielenie/otrzymanie rabatu.

3. Prerabaty – udzielane odbiorcy przed spełnieniem określonych warunków uzasadniających przyznanie rabatu. W przypadku uzasadnionej podstawy (np. na podstawie wcześniejszych doświadczeń) wielkość prerabatu na bieżąco koryguje wartość rozrachunków. W dniu rozliczenia udzielonego rabatu sprzedawca wystawia dokument korygujący i następuje jego ostateczne rozliczenie (może się zdarzyć, że kwota otrzymanego rabatu będzie podlegać zwrotowi sprzedawcy). Rabaty w walucie obcej przelicza się według średniego kursu NBP z dnia poprzedzającego udzielenie/otrzymanie rabatu.

Uwaga!

Moment ujęcia w księgach rachunkowych ostatecznego rozliczenia rabatu potransakcyjnego lub prerabatu dokonanego po dniu bilansowym zależy od tego czy nastąpiło ono przed sporządzeniem sprawozdania finansowego,

po jego sporządzeniu ale przed jego zatwierdzeniem, czy też po jego zatwierdzeniu. W celu określenia prawidłowego momentu ujęcia należy kierować się postanowieniami Krajowego Standardu Rachunkowości nr 7.

Szczególnym rodzajem rabatu jest skonto, kiedy to zmniejszenie ceny uzależnione jest wyłącznie od wcześniejszego dokonania płatności (przed wskazanym terminem płatności). Moment jego ujęcia w księgach uzależniony jest od uzasadnionych przekonań sprzedawcy i odbiorcy co do możliwości skorzystania z tego rozwiązania. Jeśli na podstawie np. dotychczasowej współpracy oczekuje się, że odbiorca skorzysta ze skonta, rabat ten ujmuje się na bieżąco. W przeciwnym przypadku rozrachunki ujmuje się w pełnej kwocie faktury/rachunku, a po spełnieniu warunku dokonuje się ich odpowiedniej korekty (na podstawie wystawionego przez dostawcę dowodu korygującego).

Zasady naliczania odsetek regulują przepisy ustawy Kodeks cywilny oraz ustawy o terminach zapłaty. Sprzedawca ujmuje się w księgach rachunkowych jako przychody finansowe (odbiorca jako koszty finansowe) na podstawie wystawionej noty księgowej. Odsetki w walucie obcej przelicza się wg średniego kursu NBP z dnia poprzedzającego dzień naliczenia odsetek.

Uwaga!

Artykuł 10 ustawy o terminach zapłaty daje prawo sprzedawcy, oprócz naliczania odsetek ustawowych, do obciążenia nabywcy rekompensatą za koszty odzyskiwania należności (traktowana jako pozostały przychód operacyjny). Do końca 2019 r. jest to kwota 40 euro, a od przyszłego roku kwota ta uzależniona będzie od wartości należności. Wycena dokonywana jest przez jej przeliczenie według średniego kursu NBP z ostatniego dnia roboczego miesiąca poprzedzającego miesiąc, w którym świadczenie stało się wymagalne.

Z kolei kary umowne, zgodnie z wystawioną notą księgową, ujmowane są jako pozostałe przychody operacyjne. W przypadku określenia ich wartości w walucie obcej do ich przeliczenia stosuje się zasady analogiczne do odsetek.

Na dzień bilansowy należy pamiętać o dokonywaniu odpisu aktualizującego w przypadku kwestionowania przed odbiorcą należności z powyższych tytułów. Z kolei nabywca musi pamiętać, w przypadku gdy zalega z zapłatą lub nie wykonał należycie świadczenia, aby powyższe obciążenia naliczyć nawet pomimo nieotrzymania dokumentu w przypadku gdy przyjętą praktyką jest ich naliczanie przez sprzedawcę.

Różne sposoby rozliczenia

W zależności od sposobu uregulowania rozrachunków w księgach rachunkowych pojawiają się różne operacje. Najczęściej stosowanym sposobem jest rozliczenie pieniężne, które gdy jest dokonywane w walutach obcych wiąże się z powstaniem różnic kursowych najczęściej ujmowanych jako przychody bądź koszty finansowe. Do wyceny spłaty należności lub zobowiązania stosuje się zasady analogiczne do ujmowania przedpłat. Co ważne nie kompensuje się różnic kursowych w ewidencji księgowej (jednak w sprawozdaniu finansowym wykazuje się je per saldo).

W przypadku tzw. rozliczenia barterowego, czyli w dobrach lub usługach, sprzedawca wyksięguje należność od nabywcy i ujmuje w księgach rachunkowych transakcję nabycia nowego dobra lub usługi. Z kolei nabywca wyłącza zobowiązanie wobec sprzedawcy oraz przekazane mu dobro jednocześnie ujmując przychód z tytułu sprzedaży tego dobra. Ewentualne różnice między wartościami rozrachunków na ogół regulowane są w środkach pieniężnych. Należy pamiętać że ten sposób uregulowania rozrachunków w walutach obcych nie powoduje powstania różnic kursowych.

W przypadku występowania wzajemnych rozrachunków między podmiotami, mogą one rozliczać je w drodze kompensaty regulowanej przepisami ustawy Kodeks cywilny lub poprzez kompensaty umowne. Na skutek potrącenia obie wierzytelności umarzają się nawzajem do wysokości wierzytelności niższej. Podlegające kompensacie rozrachunki w walutach obcy przelicza się stosując średni kurs NBP z dnia poprzedzającego dzień dokonania kompensaty (powstałe różnice kursowe ujmuje się tak samo jak w przypadku rozliczenia pieniężnego).

Uwaga!

W przypadku kompensaty na podstawie Kodeksu cywilnego zgoda kontrahenta nie jest wymagana.

Nie zapominajmy o inwentaryzacji

Przepisy ustawy o rachunkowości nakładają na jednostkę obowiązek inwentaryzacji należności metodą potwierdzenia sald. Uzgodnienie zobowiązań tym sposobem należy do decyzji jednostki.

Co istotne ustawa nie przewiduje stosowania przez jednostkę tzw. milczącego potwierdzenia sald. W celu uzyskania szczegółów z zakresu zasad przeprowadzenia inwentaryzacji oraz jej rozliczenia można sięgnąć do wcześniejszego artykułu z niniejszego cyklu „Zamknięcie roku” (opublikowany 23 października 2019 r.).

Rozrachunki są ściśle powiązane z prowadzeniem działalności gospodarczej i nie da się ich uniknąć, dlatego tak ważne jest szczegółowe opisanie zasad ich ujmowania w polityce rachunkowości jednostki.

Zbliżający się koniec roku jest dobrym momentem na szczegółową analizę tego tematu, a także przygotowanie się do prawidłowego wykazania wartości rozrachunków w sprawozdaniu finansowym.

Należy w szczególności pamiętać o naliczeniu różnic kursowych od rozrachunków w walutach obcych oraz o dokonaniu korekt ich wartości związanych z koniecznością ujęcia niezbędnych odpisów aktualizujących jak i ujęcia uprawdopodobnionych wartości odsetek lub kar.

HALINA GEREMEK BIEGLY REWIDENT I SENIOR ASSOCIATE W POZNAŃSKIM BIURZE RÖDL & PARTNER

Źródło: <https://www.rp.pl/Rachunkowosc/311199946-Rozrachunki-z-kontrahentami--stanowisko-Komitetu-Standardow-Rachunkowosci.html?cid>